ДИГИТАЛЕН ПОДПИС ВЪРХУ ТАБЛЕТ – САМОРЪЧЕН ИЛИ ЕЛЕКТРОНЕН ПОДПИС?

Д-р Гергана Върбанова

DIGITAL SIGNATURE ON A TABLET – HANDWRITTEN OR ELECTRONIC SIGNATURE?

Gergana Varbanova, PhD

Резюме: Динамичните процеси на дигитализация и дигитална трансформация налагат определени факти от електронния свят да бъдат изследвани, а понятия – като електронен документ и електронен подпис – да бъдат анализирани. Съвременните технологии предлагат различни решения за създаване и подписване на електронни документи, а това от своя страна поставя въпроса какво представлява положеният подпис върху специализирано устройство за подписване чрез стилус – дали това е саморъчен, или електронен подпис? Настоящият доклад има за цел да изясни правната същност на това ново явление и да спомогне за по-доброто му разбиране в теорията и за нуждите на съдебната практика. Неформалният повод за представяне на доклада беше колебанията в съдебната практика за начина, по който следва да се третира подписът, положен върху таблет чрез специална писалка (стилус).

Ключови думи: електронен подпис, таблет, саморъчен подпис, дигитализация, дигитален подпис.

Abstract: The dynamic processes of digitalization and digital transformation require certain facts from the electronic world to be studied, and concepts such as electronic documents and electronic signatures to be analyzed. Modern technologies offer different solutions for creating and signing electronic documents, and this in turn raises the question of what is the signature on a specialized stylus signing device – is it a handwritten signature or an electronic signature? This report aims to clarify the legal nature of this new phenomenon and to help to better understand it in theory and for the needs of jurisprudence. The informal reason for presenting the report was the hesitation in the case law on how the signature placed on a tablet cut with a special pen (stylus) should be treated.

Keywords: electronic signature, tablet, handwritten signature, digitization, digital signature.

Doi: <https://doi.org/10.36997/ESDI2021.86>

Въведение

Дигиталната трансформация има за цел да подобри чрез средствата на технологиите редица процеси в обществения живот, а дигитализацията ни осигурява конвертиране на информацията в електронна форма. Често процесите на дигитализация и дигитална трансформация се подценяват от гледна точка на правното им регулиране, което налага факти от електронния свят да бъдат анализирани, а определени понятия преосмислени. Често използваме

технологични решения, без да се замисляме как тези решения са правно регулирани. Дали когато полагаме подписа си върху таблет или пад устройство, ние подписваме саморъчно дадения електронен документ, или всъщност това е електронен подпис, който чрез различни технологични стандарти преобразува начина, по който се подписваме в цифрови данни? Настоящият доклад има за цел да изясни каква е правната същност на положения върху електронно устройство подпис и да допринесе за по-правилното разбиране на понятието „електронен подпис“.

Изложение

Полагайки подписа си, ние саморъчно *изписваме името си или някакъв знак*, който е физически акт на подписване и има за цел да идентифицира автора, да потвърди волята му, да обвърже автора на подписа с дадено изявление и да създаде правен стабилитет на неотменяемост на волята. В теорията тези четири функции на подписа са познати като авторство, съгласие, интегритет и неотменяемост. Саморъчният подпис представлява *уникално познание и умение* за начина, по който подписващият полага подписа чрез *изписване*, познание и умение, които не могат да бъдат *изгубени или дори забравени*. Подписът служи не само да потвърди, че именно лицето, което се е подписало, е автор на дадено изявление. Той служи и за да *идентифицира лицето*¹ като автор на извършеното изявление, защото само то разполага с *уникалното познание* как се *изписва саморъчния подпис* при полагането му върху документа. За да бъде обвързано лицето с последиците, които ще произтекат от полагането на саморъчния му подпис, то трябва да разполага с *animus signandi*, или това е намерението да се подпише направеното изявление със съзнанието, че от това ще произтекат определени правни последици². В теорията няма противоречие, че за автор на документа се приема лицето, което го е подписало. Не е необходимо подписалото документа лице да е запознато със съдържанието му. В съдебната практика няма колебания и тя приема, че щом документът е подписан, то авторът му е бил запознат с текста и съответното изявление го обвързва³, т.е. подписът осигурява *неотменяемост на волята на автора*. Това е така, защото именно авторът разполага с това уникално познание за саморъчно изписване на подписа му, познание, което не може да бъде „предадено“, защото е свързано с личните особености на автора на изявлението – начин на полагане, наклон, последователност на изписване на елементите от саморъчния подпис, натиск и т.н.. Полагайки подписа си, авторът потвърждава, че е съгласен и приема да настъпят онези правни последици, свързани с потвърждаването на конкретното изявление

¹ Димитров, Г. (2014). Право на информационните и комуникационните технологии. Гражданскоправни аспекти. Част I. София: Фондация „Право и Интернет“.

² Върбанова, Г. (2020). Правен режим на електронните документи. Варна: Дан-график.

³ Венедиков, П. (1994). Писмени доказателства и свидетелски показания в гражданския процес. София: Сиби.

чрез полагането на подписа му. Подписът осигурява правен *стабилитет*⁴. Веднъж подписан, документът ни дава информация както за съдържанието, така и за автора на изявлението и за волята му да потвърди настъпването на онези правни последици, които следват от потвърждаването, извършено чрез полагане на саморъчния му подпис.

Дигиталната трансформация и процесът на дигитализация доведоха до пренасяне на гражданския и търговския оборот от плоскостта на аналоговия свят в дигитална среда. Редица сделки се сключват електронно, а дори и когато се сключват в аналогова среда, се използват средства на технологиите, *които създават електронни документи и се подписват с електронен подпис*. Когато получаваме пратка чрез куриерска услуга или сключваме договор с телекомуникационна компания, ние полагаме подписа си върху *таблет или друго устройство*, чрез което се генерира електронен документ, който съдържа *дигитализиран саморъчен подпис*. Поставя се въпросът – каква е правната природа на тези подписи? Дали те представляват саморъчен подпис, или са електронен подпис по смисъла на Регламент (ЕС) № 910/2014 относно електронната идентификация и удостоверителните услуги при електронни трансакции на вътрешния пазар⁵?

Легалното определение за *електронен подпис* се съдържа в наднационалното ни право, а именно в чл. 3, т. 10 от Регламент (ЕС) № 910/2014 (Регламент (ЕС) № 910/2014). Електронният подпис представлява данни в електронна форма, които се добавят към други данни в електронна форма или са логически свързани с тях и които „титulyрат“ на електронния подпис използва, за да се подписва. Видно от определението, понятието *електронен подпис е широко*, това може да са всякакви „данни в електронна форма“. В дигитална среда субектите могат да бъдат обвързани с конкретна информация, псевдоним, дори текст, който да се възприема като електронен подпис. В различни ситуации като електронен подпис могат да бъдат възприети *мобилният номер* на лицето, от който то е изпратило предложение за сключване на договор (оферта) като SMS или чрез Messenger, Viber, или пък *неговият имейл адрес*, когато е изпратена електронна поща. За да бъдат възприети определени данни като електронен подпис, е необходимо те да са добавени или логически свързани към електронното изявление, което се изпраща. Достатъчно е данните да *бъдат такива, че адресатът да може да идентифицира автора на конкретен електронен документ*.

Анализирайки понятието *електронен подпис*, може да заключим, че няма значение каква технология се използва при полагането му. Същественото е дали данните, идентифициращи автора (подписът), са логически свързани или добавени към други данни (волеизявлението) и дали те са използвани от автора, за да се подписва. Чрез електронния подпис трябва в достатъчна степен да може да бъде *идентифициран авторът*, така че да създава убеждението,

⁴ Димитров, Г. Право на информационните и комуникационните технологии. Гражданскоправни аспекти. Част I. София: Фондация „Право и интернет“, 2014.

⁵ Регламент (ЕС) № 910/2014 относно електронната идентификация и удостоверителните услуги при електронни трансакции на вътрешния пазар, достъпен на адрес: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=celex%3A32014R0910>

че не някой друг, а конкретното лице е авторът на електронния документ. При използването на специализирани електронни таблети, при които авторът изписва саморъчния си подпис чрез специална писалка (стилус), *подписът се конвертира в цифрови данни*, които са логически свързани и добавени към електронния документ, който се подписва. Устройството, на което е положен подписът, „изчита“ начина на подписване и го *представя в цифров формат (данни)*, който графично се визуализира като подпис върху електронния документ. Това обаче не променя обстоятелството, че електронният подпис представлява *цифрови данни*, които, макар и да създават илюзорното усещане, че това е саморъчен подпис, всъщност положеният върху таблет подпис е *обикновен електронен подпис*.

Съвременните технологии позволяват не само да бъде конвертиран подписът, но определена биометрична информация да бъде записана под формата на метаданни – например натискът върху таблета, скоростта на изписване на подписа, подобност на полагане и др. Макар и да не се визуализират, метаданните могат да послужат при идентифициране на автора на изявлението. При подписването със *стилус* и имплементирането на електронния подпис в електронния документ се съхраняват не само цифровата информация относно подписа, *но и специфична информация за автора* – биометричните данни⁶, записани в метаданните на електронния документ. Какви метаданни са записани и интегрирани в електронния документ и дали такива изобщо се записват в електронния документ зависи от вида на устройството, което се използва при подписване, както и от софтуера, с който работи то. Не всяко устройство съхранява в метаданните информация за *биометричните данни на автора*. Съществуват устройства (таблети), които имат софтуер за лицево разпознаване или пръстов отпечатък, т.е. съхраняват в метаданните си *биометрична информация*, както и такива, които използват за потвърждаване на самоличността на автора електронна идентификация. Най-често използвани са устройствата, които са с *ниска степен на сигурност*, поради което и при подписване с тях се изисква авторът на подписа да представи документ за самоличност, така че у насрещната страна да се създаде една сигурност кой е авторът на електронното изявление, респективно на електронния подпис.

От тази гледна точка може да направим извода, че подписването върху техническо устройство и със стилус представлява подписване с *обикновен електронен подпис*⁷. Волята на страните е тази, която определя каква правна сила те са придали на електронен подпис. Електронният подпис служи, за да потвърди, че автор на електронното изявление е определено лице и това лице желае да настъпят всички правни последици, които ще възникнат от подписването на електронния документ. Следва да се има предвид, че обикновеният електронен подпис не е приравнен на саморъчния по подразбиране. Ако лицата желаят да придадат такава правна стойност на електронния подпис, те трябва да са се

⁶ Harralson, Heidi. (2012). Forensic document examination of electronically captured signatures. Digital Evidence and Electronic Signature Law Review. 9. 67 – 73. 10.14296/deeslr.v9i0.1991.

⁷ Регламентът си служи само с понятието *електронен подпис*.

съгласили. Това съгласие може например да е дадено предварително с изрична уговорка – например изрична клауза в договор, но също така воля може да бъде извлечена и от конклюдентните им действия по повод сключването на договор – например отговаряне на съобщение, от което се съди, че адресатът е идентифицирал автора, изпълнение на задължение във връзка с изявлението и др. Волята на страните е тази, която съдът следва да прецени при определянето на каква правна стойност те са придали на *електронен подпис*. Самото съгласие на страните може да бъде дадено *предварително*, но може и да бъде дадено на един по-късен, *последващ етап*, т.е. да бъде потвърдено вече извършено изявление в рамките на развитото се между тях правоотношение – например страната не оспорва, че представеният електронен документ е подписан от нея с обикновен електронен подпис.

Представянето на електронен документ, подписан с дигитализиран подпис, не крие особености, доколкото и тук са приложими общите правила на чл. 184 от Гражданския процесуален кодекс (ГПК). Правилото е, че електронните документи в процеса следва да се представят на *електронен носител* или по друг подходящ *технически начин* – например чрез изпращане на електронния адрес на съда, в който случай електронният документ следва да бъде достъпен за всяка една от страните чрез *Единния портал за електронно правосъдие*. Обичайно страните вместо да представят електронния документ, представят сметите на хартиен носител преписи от електронните документи, които представят на съда заверени с „идентичен с електронния документ“ или „вярно с оригинала“. Тази практика следва да е *изключение*, а не *правило*, доколкото представянето само на *препис от електронния документ* води до невъзможност насрещната страна и съдът да *валидират* електронния документ (в частност електронния подпис) или дори да *анализират метаданните*, които съдържат съществена информация за него. Страната, която представи електронния документ, може по искане на съда, на другата страна или дори по свой почин да представи електронния документ в оригинал, а не като препис. В тези случаи електронният документ се представя на *електронен носител*, включително може да се изпрати на указан от съда електронен адрес.

Когато обаче е представен препис от електронен документ, тогава за целите на процеса и особено за откриване на производство по *оспорване на авторството на електронния документ* ще бъде необходимо да бъде направено искане по чл. 184 от ГПК за представяне на *електронния документ* и възможност за формулиране на конкретни доказателствени искания след представянето му. Това е така, защото, когато става въпрос за *електронни документи*, винаги е необходимо да бъде представен *електронен документ в оригинална електронна форма*, с цел да се установи не само дали изхожда от лицето, сочено за негов автор, но и дали е запазен *интегритетът на електронния документ и на данните, инкорпорирани в него*.

При оспорването на авторството на електронния документ съдът ще открие производство по чл. 193 от ГПК, но обект на изследването няма да бъде *саморъчният подпис на лицето, сочено за автор*, а на биометричните и метаданните, интегрирани в електронния документ, както и *интегритета на данни-*

те на електронния документ. В съдебната практика се наблюдава *неправилна практика*, при откриване на производство по чл. 193 от ГПК, съдът вместо да назначи съдебна компютърно-техническа експертиза, която да изследва *данните, свързани с полагането на дигитализирания подпис*, да назначава *съдебно-почеркова експертиза*, което е в *разрез с правната природа* на електронния документ. Само чрез съдебна компютърно-техническа експертиза може да се установи дали и как са *взаимодействали хардуерът и софтуерът* при полагането на електронния подпис, както и дали не е *нарушен интегритетът на електронния документ* – например подписът е бил добавен впоследствие, подписът е „напаснат“ и не е положен чрез *стилуса* и на специално техническо устройство, а е „изрязан“ и чрез друг софтуерен продукт е напаснат върху вече съществуващ електронен документ. Основен проблем при подписването с техническо устройство е, че *различните такива съхраняват различни данни*⁸ – някои съхраняват биометрични данни, други изобщо не съхраняват такива. Проблем е, че различните устройства използват различна резолюция и при конвертиране на положения подпис в цифрови данни качеството на визуализирания такъв в електронния документ може да е ниско или дори да не обхваща всички елементи от подписа, положен на специализираното устройство. Липсата на *единен стандарт сериозно може да затрудни експертите при извършването на експертното изследване*, но прибегването до съдебно-графологична експертиза на електронен документ, в частност на електронен подпис, е *неправилна практика*, която трябва да бъде *преодоляна* чрез разбирането на особеностите на *електронния подпис* и *съществената информация*, която носят метаданните за електронния документ – време на създаване, автор на документа, последваща редакция и др. Както беше посочено по-горе, при конвертиране на положения подпис качеството на подписа може да бъде силно влошено, поради което графологичната експертиза да не може да намери съответствие между саморъчния подпис (сравнителен образец) и този, извлечен и визуализиран чрез цифровите данни в електронния документ. Именно затова подходът да се назначи съдебно-графологична експертиза е *неправилен*, доколкото той няма да изследва самия електронен документ и интегрираните в него метаданни, графологичното изследване няма да вземе предвид вида на устройството, върху което е положен подписът и как то „*комуникира*“ със специализирания софтуер, чрез който се създава електронният документ и в него се интегрира електронният подпис. Във всички случаи съдът трябва да изследва каква е била волята на страните и каква правна стойност те са придали на *електронен подпис*⁹.

С развитието на технологиите и използването на различни технологически решения се налага правната доктрина да отдели специално внимание и да анализира онези нови правни явления, които възникват и се развиват вследствие на технологическия подем. Понятието *електронен подпис* има характерни особености, които съществено го отличават от саморъчния подпис. Смесването на двете понятия показва неразбирането на това ново правно явление. Комплексното познание за технологическите особености и правния режим на електронния

⁸ Виж *Harralson, Heidi*, Цит. съч.

⁹ Виж Решение №70 по гр.д. №868/2012г. на ВКС, IV Г.О.

подпис допринасят за по-доброто му разбиране. При представяне на електронен документ, подписан с електронен подпис, трябва да се изследват както волята на страните, така и електронният документ в неговата цялост, включително инкорпорираните в него метаданни, като последните могат да съдържат важна цифрова информация относно автора – биометрични данни.

За контакти:

адвокат Гергана Върбанова
доктор по гражданско и семейно право
www.varbanova.bg
gergana@varbanova.bg